

Svoja sjećanja na revolucionarni radnički pokret u Istri između dva svjetska rata dali su: Ivan Hrelja, Andrea Benussi, Ivan Golja-Zaneto, Josip Ciliga i Tomaso Quarantotto. O životu rudara ugljenokopa Raša iznose svoja sjećanja Dinko Bičić i Anton Župančić. O odlasku Istrana u emigraciju i njihovoj djelatnosti u revolucionarnom radničkom pokretu piše Srećko Knapić. Anton i Josip Licul daju podatke o učešću Istrana u španjolskom građanskom ratu, a Anton Kapuralin o pokušaju uspostavljanja veze između organizacije KP Pule i organizacije KP u Zagrebu, 1936. godine.

U drugom dijelu zbornika »Članci i rasprave« ne nalaze se izvorni već tri preštampana rada. Tako je prilog Vinka Antića *Radnički pokret u Kraljevici i okolici i udio Paje Gregorića i Josipa Broza*, pretiskan iz spomen- knjige »240 godina brodogradilišta u Kraljevici«. Pretiskana je i rasprava Mihaele Sobolevskog *Ogulinski proces Josipu Brozu i grupi komunista i simpatizera KPJ iz Hrvatskog primorja*, koje je uz građu o procesu, već 1968. god. objavljena u posebnoj knjizi. Iz »Jadranskog zbornika«, svezak VI, preštampan je rad Zvonimira Matagića *Počeci socijalističkog pokreta u Kastavštini*.

U dijelu »Građa« Petar Strčić i Bosiljka Janjatović objavili su dva opširna dokumenta državnog tužioca u Sušaku iz 1934. godine. U jednom se od njih traži da se povede istraga protiv Josipa Cuculića i drugova, a u drugom se dostavlja krivična prijava protiv Petra Franolića i drugova s o. Krka. U istom dijelu zbornika Ivo Kovačić je pod naslovom *Nekoliko podataka o djelovanju partijske organizacije Sušaka nakon ogulinskog procesa 1934—1935. godine* objavio »Obranu« optuženog Josipa Brnčića pred Sudom za zaštitu države u Beogradu, 1936. godine.

Zbornik koji je izdao Centar za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara predstavlja bez sumnje vrijedan prilog izučavanju historije radničkog pokreta i Partije u našem kraju, iako ima i niz nedostataka. Tako se u dijelu »Sjećanja i zapisi« korektorima potkralo nekoliko historijskih netačnosti, koje se moralo ispraviti, ili ih pak označiti kao netačne. Opravdanje za ovo može se naći u uvodu zbornika što ga je napisao direktor Centra, Ivo Kovačić, a koji možebitne greške ispričava hitnošću kojom je zbornik pripreman. No nikakva hitnost ne može opravdati preštampanje spomenutih, već ranije objavljenih radova, a to je u ovoj ediciji napravljeno u dijelu »Članci i rasprave«. Ne treba, međutim, zaboraviti da je ovo prva edicija Centra za historiju radničkog pokreta i NOR-a i da se u slijedećoj ediciji ovi nedostaci vjerojatno neće ponovo javiti. O tome nam svjedoči treći dio zbornika u kojem je objavljena do sada vrlo zanimljiva i važna a neobjavljena građa iz historije Komunističke partije i revolucionarnog radničkog pokreta našeg kraja. Ovom se dijelu ni sa stručnog gledišta ne mogu staviti nikakve primjedbe, već se jedino može izraziti nada da će ovakvih radova ubuduće biti više.

Antun Giron

ČASOPIS ZA SUVREMENU POVIJEST I

(God II, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Zagreb 1970)

U drugoj godini izlaženja, prvi broj (I — 1970) časopisa za suvremenu povijest Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske posvećen je 50-godišnjici Saveza komunista Jugoslavije i 25-godišnjici oslobođenja zemlje. Sadržajem i obimom (5 priloga osnovne rubrike »Rasprave i članci«, 96 strani-

ca, i 195 stranica ostale rubrike) i ovaj broj održava razinu prošlogodišnjeg dvobroja (I—II 1969). Još bolja preglednost, ali i informativnost, kojom čitaocu-historičaru i svima što se bave znanstvenim istraživanjem najnovije povijesti, olakšava snalaženje, pored već poznatih kvaliteta, odlika su kojom zavređuje i posebnu pažnju.

Pojedinačno, prilozi rubrike »Rasprave i članci« tiskani su ovim redom i obimom: *Značenje osnivanja komunističke partije Hrvatske* (13 stranica, autor Ivan Jelić), *Vanjsko politički položaj Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca godine 1919.* (38 stranica, autor Bogdan Krizman), *Prilog proučavanju Odjeka atentata u Narodnoj skupštini 20. juna 1928.* (16 stranica, autor Nadežda Jovanović), *O socijalnoj strukturi radništva Hrvatske u razdoblju između dva rata* (27 stranica, autor Mira Kolar-Dimitrijević), i *Sindikalni pokret u Hrvatskoj u razdoblju 1933—1936. s obzirom na politiku KPJ, II dio* (30 stranica, autor Bosiljka Janjatović).

Značenje osnivanja Komunističke partije Hrvatske — tekst referata što ga je autor, Ivan Jelić, podnio na znanstvenom skupu »Teorija i praksa KPJ—SKJ u borbi za slamanje kapitalizma i izgradnju socijalističkog društva« održanom u Splitu 29—30 listopada 1969, u povodu pedesete obljetnice SKJ — »sažet je i fragmentaran oblik« njegovih opsežnijih istraživanja historijskog razvitka Komunističke partije Hrvatske u razdoblju od njena osnutka početkom kolovoza 1937. do sloma Kraljevine Jugoslavije travnja 1941.

Utvrdivši da se ideja o osnivanju nacionalnih komunističkih partija (Hrvatske, Slovenije, a zatim i Makedonije) u okviru Komunističke partije Jugoslavije začela na tlu koje su oplodile sve brojnije rasprave o nacionalnom pitanju od početka tridesetih godina, kad su se vidljivije pojavljivale znaci ozdravljenja komunističkog pokreta u zemlji, autor čitaoca znalački i uvjerljivo upoznaje s glavnim procesima oformljavanja vlastitog programa i izgradnje Komunističke partije Hrvatske u partiju modernog tipa, koja je u predvečerje oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije bila potpuno svjesna historijske zadaće.

Vanjskopolitički položaj Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca godine 1919. opsežniji je prilog kojim autor Bogdan Krizman upotpunjuje bogati opus rezultata svojih istraživanja ovog razdoblja. Sadržaj priloga podijeljen je u dva poglavlja: I Opća situacija i II Glavna vanjskopolitička pitanja.

Razmotrivši prvo opći politički položaj nove države, koji je u prvoj godini njena života »bio sve drugo samo ne povoljan i stabilan«, autor dokumentira nizom interesantnih podataka i analizira odnose i uvjete nastajanja i postojanja Kraljevine SHS u tom vremenu. Osvrće se posebno na probleme međunarodnog priznanja nove države i vanskopolitičke odnose, te probleme razgraničenja sa susjednim državama »tih mjeseci... suparničkim pa čak i neprijateljski raspoloženim«. Takav položaj i uvjeti utjecat će, dakako, i na daljnje postojanje i razvitak predratne države Kraljevine SHS, odnosno kasnije Kraljevine Jugoslavije, u toku koga će vladajuća buržoazija »nastojati da stvoreno očuva i nekako održi«, a Kraljevina SHS »gotovo neće izlaziti iz krize«.

Slijedeći članak *Prilog proučavanju odjeka atentata u Narodnoj skupštini 20. juna Nadežde Jovanović*, usredsredio je, u prvom redu, iz sklopa brojnih i složenih pitanja u vezi s događajima lipnja 1928. godine pažnju na redakciju progresivne jugoslavenske javnosti, prvenstveno u Srbiji, na ubojstvo hrvatskih poslanika, uz poseban osvrt na stav i ocjene Komunističke partije Hrvatske.

Autor je, koristeći tadašnju građansku i partijsku štampu, letke i dostupne arhivske izvore te zapise suvremenika, iznio niz podataka i primjera koji govore o odjeku ubojstva i reagiranju; istakao je promjene do kojih je u političkom životu zemlje došlo i zabrinutost za daljnji razvoj parlamentarizma u Jugoslaviji. To će naročito potvrditi tadašnji, a još više kasniji,

stavovi i ocjene Komunističke partije, koja je već u ovim događajima vidjela prijelomni momenat na putu uspostavljanja diktatorskog režima.

Prilogom *O socijalnoj strukturi radništva Hrvatske u razdoblju između dva rata* zasnovanom na službenim statističkim i drugim, tiskanim, izvorima i podacima, autor Mira Kolar-Dimitrijević opisuje promjene osnovnih obilježja radničke klase Hrvatske u međuratnom razdoblju.

Podteme obrađuju: Osnovne karakteristike stanovništva Hrvatske po aktivnosti prema demografskim popisima, Kvantitativni razvoj radničke klase Hrvatske u međuratnom razdoblju, Distribucija radne snage po djelatnostima, Koncentracija radništva po gradovima, Kvalifikaciona struktura radnika, Ženska radna snaga, Starosna struktura radnika na području Hrvatske i Socijalno porijeklo radničke klase Hrvatske.

Ovaj prilog predstavlja pionirski rad kojim je prvi put u našoj historiografiji analizirana globalna struktura radničke klase Hrvatske u međuratnom razdoblju, tj. podloga na kojoj se razvijao radnički pokret i pripremala socijalna revolucija; po ovome, kao i po spoznajama do kojih je autor došao njenim proučavanjem, iznijetim u zaključku, ovaj se rad može uvrstiti među značajne doprinose izučavanju suvremene hrvatske povijesti.

Pošto je u prethodnom dvobroju časopisa (I—II 1969) tiskan prvi dio, u ovom broju objavljuje se nastavak, drugi dio, priloga Bosiljke Janjatović: *Sindikalni pokret u Hrvatskoj u razdoblju 1933—1936. s obzirom na politiku KPJ*.

U prvom dijelu sadržani su uvod i teme — Ekonomski i socijalni položaj radnika, Stav KPJ prema radu u Sindikatima i postepeno jačanje utjecaja komunista u URSSJ-ovim organizacijama, Opći radnički savez i njegov odnos prema drugim sindikalnim organizacijama, Obnavljanje Hrvatskog radničkog saveza i Ostale sindikalne organizacije. Drugi dio sadrži Razvoj i karakteristike štrajkaškog pokreta i zaključak.

Na ukupno 77 stranica, prilog Bosiljke Janjatović ističe se bogatstvom podataka i informacija za jedno relativno kratko ali važno razdoblje u povijesti sindikalnog pokreta u Hrvatskoj. Autoričina kronologija štrajkaškog pokreta u Hrvatskoj 1933—1935. i 1936. — koja se pominje u bilješkama — očito čini s objavljenim prilogom jednu širu cjelinu. Njenim objavljivanjem, ovom vrijednom prilogu dalo bi se još veći značaj, a zainteresiranim čitaocima približno koristan sadržaj.

Iz ostalih rubrika časopisa širi interes mogu imati: *Naša historiografija i povijesna publicistika o Zagrebu u narodnooslobodilačkoj borbi*, autor Narcisa Lengel-Krizman, *Povijesna literatura o Sindikalnom pokretu u Hrvatskoj između dva rata*, autor Bosiljka Janjatović, *Bibliografija literature o narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj 1941—1945.* i *Prilog bibliografiji izvora za povijest Komunističke partije Hrvatske Saveza komunista Hrvatske*).

Ivica Cuculić

MIRJANA GROSS I DRAGOVAN ŠEPIĆ O FRANU SUPILU

Ove je godine (1970-e) na vrlo svečan način proslavljena 100-ta obljetnica rođenja Frana Supila; uz svečanosti, održana su i znanstvena savjetovanja u Dubrovniku, Rijeci i Zagrebu. Prigoda je, dakle, da se ukaže na neke radove, na autore koji su na znanstveni način dali uvid u život i rad Supilov.

Od mnogih autora koji se u svojim radovima bave Supilom kao središnjom ličnošću ili pak govore o njemu u vezi s pojedinim povijesnim zbiva-

KRČKI ZBORNIK

2

**KRK
1971**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 2

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ
PETAR STRČIĆ (glavni urednik)
RIKARD ŽIC
RUDOLF ŽIC

Ovaj je svezak uredio:

PETAR STRČIĆ

Slika na koricama: MILA KUMBATOVIĆ (Motiv grba Omišlja)